

INFORMAČNÍ TOK STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

Pavel Žáček

(Vybráno z publikace ŽÁČEK, Pavel /ed./: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*. Agónia komunistickém moci v zvodkách a tajnej policie. Oddelenie pre dokumentáciu zločinov komunizmu Ministerstvo spravodlivosti SR. Bratislava 2002, s. 113-141)

1. VYTVÁŘENÍ SMĚRNICE PRO ORGANIZACÍ A VÝSTUP INFORMACÍ

Počátkem roku 1970 analyzovala Federální správa *zpravodajských služeb* situaci v oblasti informačního systému. Náměstek ministra vnitra plk. RSDr. Miloslav Košnar 9. února 1970 předložil „jako přechodné řešení“ dokument **Návrh na úpravu jednotného informačního systému ve Státní bezpečnosti**, který tehdejší stav informačním toku charakterizoval „*těmito skutečnostmi*“:

a) *různé informace jsou zasílány příslušným funkcionářům z různých součástí MV ČSSR.*

b) *Tyto informace jsou často ve vzájemném rozporu, jsou neúplné a dochází i k opakování s jinými informačními prameny např. ČTK, informace ČUTI, MZV atd.*

c) *Nejsou stanoveny stupně závažnosti informace a v důsledku toho neexistuje dostatečná diferenciacie při poskytování těchto informací jednotlivým uživatelům.“*

K odstranění tohoto pro vedení Státní bezpečnosti neúnosného stavu předložil návrh následujících úprav:

„1. Stanovit druhy informací, jejich obsah, uživatele a zásady konspirace při manipulaci;

2. Určit podkladové materiály, ze kterých bude při zpracování informací vycházeno;

3. Vytvořit předpoklady k organizačnímu zajištění navrhovaného informačního systému.“

Autoři dokumentu s ohledem na dosavadní zkušenosti navrhovali zpracovávat čtyři kategorie písemných informací:

a) Měsíční rozbor státobezpečnostní situace v ČSSR, v němž by byly zachycovány „nejzávažnější státobezpečnostní jevy a jejich vývojové tendence“ za uplynulý měsíc, jakož i výsledky „státobezpečnostního zajištění ČSSR“. Jako podkladové materiály pro jejich zpracování měly být využívány stávající rozborů a svodky z provenience jednotlivých součástí FSZS, tj. I. správy MV, II. správy FSZS (na kterou by navazoval informační tok obou národních kontrarozvědek), III. správy FSZS, VI. správy FSZS (kromě informací z akcí, prováděných pro operativní součásti), odboru zahraničního tisku FSZS a cizineckého odboru FSZS.

b) Situační informace o závažných StB jevech a mimořádných událostech se státobezpečnostním pozadím, jež měla sloužit „*okamžité informací*“. Kromě hlášení o mimořádných událostech „*StB charakteru*“ (podle RMV č. 57/1969 a NMV č. 24/1969)

doplněných tak, aby odpovídala „současným potřebám“ Státní bezpečnosti, měla obsahovat závažné poznatky o výsledcích StB práce. „Do těchto informací zahrnout i aktuální informace rozvědky. Informaci zpracovávat neperiodicky, zpravidla jednou týdně.“ Situační informace měly být v pracovní době zasílány zpravodajskému odboru FS ZS a mimo pracovní dobu dozorčímu MV ČSSR; závažné poznatky přímo náměstkovi federálního ministra vnitra.

c) Monotematické informace a rozbory zpracovávané „zpravidla za delší časové období“ k osobám, organizacím, k jejich činnosti a závažným jevům státobezpečnostního charakteru.

d) Analytické rozbory, které by „v plánovaných termínech“ analyticko-syntetickou metodou hodnotily činnost Státní bezpečnosti v jednotlivých problematikách.

e) Expedice rozvědky a „URANY“ (šifrované zprávy z rezidentur HSR v zahraničí) měly být připravovány a využívány beze změny.

„Informace zvláštní důležitosti podává náměstek ministra a náčelník HSR osobně ministru vnitra ČSSR.“

Zároveň plk. M. Košnar navrhoval tatxativně vymežit uživatele těchto informačních výstupů:

I. tajemník ÚV KSČ - **Měsíční rozbor StB situace v ČSSR** s přílohou pojednávající o přísně utajovaných státobezpečnostních jevech.

- všechny ostatní druhy informací podle ad b), c), d).

prezident ČSSR,
předseda vlády ČSSR,
předseda byra ÚV KSČ,
I. tajemník ÚV KSS,
ministři vnitra SR a SSR

- informace ad b), c) a d) podle jejich obsahu.

Náměstek ministra vnitra sekretariátu ministra vnitra ČSSR doporučoval vypracovat pro uživatele pokyny pro manipulaci, aby byly zajištěny zásady konspirace. „Pokyny by měly obsahovat ustanovení, že materiál je určen pro osobní potřebu adresáta, že není dovoleno pořizovat výpisy bez svolení MV ČSSR a o jejich bezpečném ukládání a vracení. Přitom vycházet z platných předpisů pro manipulaci se spisy charakteru PT ZD a PT.“ Návrh nového informačního systému měl zajistit nejen potřebnou konspiraci, ale také informační monopol vedení resortu. „V souvislosti s touto úpravou informační činnosti bude nutné, aby jakékoliv informace ze Státní bezpečnosti nevycházely do prostředí mimo resort MV jinak, než cestou ZO FSZS. Tato zásada by se měla vztahovat i na zvláštní informační expedice I. správy MV a URANY, informace III. správy FSZS pro MNO a jiné.“

Samostatnou úpravu v této souvislosti vyžadují vztahy národních kontrarozvědek k funkcionářům národních vlád a ÚV KSS a byra ÚV KSČ, pokud jde o specifikum uvedených zemí.“

Ke splnění uvedených záměrů vedení ministerstva vnitra ČSSR považovalo za „nezbytně nutné“:

1. Vydát závažné metodické pokyny ke skladbě a způsobu zpracování informací a k termínům jejich předkládání;

2. Zpracovatelský orgán vybavit pravomocí přímé kontroly a prověrky obsahu a věrohodnosti předkládaných zpráv;

3. Vytvořit kvalifikovaný zpracovatelský orgán u ZO FSZS pro zpracování výstupní informace v počtu:

1 náčelník oddělení

1 ved. skupiny pro zpracování informací průběžného charakteru (informace ad a/ a b/),

2 starší referenti - specialisté,

1 vedoucí skupiny pro monotematické informace (informace ad c, a d)

1 starší referent specialista,

1 starší referent - dokumentátor,

1 kvalitní písarka.

4. Doplnit vybavení ZO FS ZS technickými prostředky pro tisk a expedici informačních materiálů.

5. Zpracovatelské oddělení vybavit potřebnými orientačními a lexikálními pomůckami.“

V samotném závěru dokumentu náměstek federálního ministra vnitra jako návrh opatření požadoval:

„1) Schválit základní druhy informací a jejich uživatele (jejich okruh konzultovat s 1. tajemníkem ÚV KSČ).

2) Souhlasit s jediným místem výstupu písemných informací z MV ČSSR (informační oddělení zpravodajského odboru [FSZS]),

3) Do tohoto oddělení odvelet z dnešních informačních úseků

2 pracovníky I. spr. MV

2 pracovníky II. spr. MV

1 pracovníka III. spr. MV

2 pracovníky zpravodajského odboru.“¹

Pravděpodobně jako podklad k jednání o novém modelu informačního systému Státní bezpečnosti byl vypracován i přehled o stávajících druzích informací a jejich odesílání z federálního ministerstva vnitra. Kromě hlavní správy rozvědky existovalo v resortu jediné místo zpracovávající výstupní informace ze Státní bezpečnosti, a tím byl zpravodajský odbor FSZS. Podklady pro její kompletaci byly svodky II., III., VI. správy FSZS i informace správy vyšetřování StB. „Všechny uvedené materiály (svodky, mimořádné informace, monotematické rozbor, analytické zprávy o jednotlivých státobezpečnostních případech) jsou pro vnější okruh adresátů (vedoucí straničtí a státní funkcionáři) zasílány výhradně cestou ministra vnitra ČSSR.“

Jako druhy výstupních informací byly uvedeny:

¹ Archiv Ministerstva vnitra ČR (dnes ABS MV), fond 2/3, inv. j. 893. Návrh na upřesnění zpracování a výstupu informací z MV ČSSR jako podklad pro operativní poradu ministra vnitra ČSSR se nalézá in: ABS, fond A 2/3, inv. j. 907.

Týdenní svodka byla zpracovávána ze svodků jednotlivých součástí StB, její charakter byl „*všeobecný, mozaikovitý*“, pro politické i odborné rozhodování a řízení neměla zvláštní význam. Mezi adresáty patřili následující představitelé komunistické strany a státu:

1. I. tajemník ÚV KSČ dr. Gustáv Husák
2. prezident republiky Ludvík Svoboda
3. předseda vlády ČSSR ing. Oldřich Černík
4. předseda byra ÚV KSČ dr. Lubomír Štrougal
5. I. tajemník ÚV KSS ing. Štefan Sádovský
6. ministr vnitra ČSSR Jan Pelnář
7. ministr vnitra ČSR Josef Grösser
8. ministr vnitra SSR genmjr. Egyd Pepich
9. vedoucí „představitel“ Výboru StB SSSR genmjr. Michail Grigorjevič Kotov
10. vedoucí státně administrativního oddělení ÚV KSČ.

Mimořádná svodka byla zpracovávána denně „*pro okamžitou orientaci*“ v době „*mimořádných*“ opatření a situací ze „*souhrnu signálů o názorech různých vrstev obyvatelstva*“. Distribuce probíhala podle rozdělovníku týdenní svodky, případně dle rozhodnutí federálního ministra vnitra dalším adresátům (MNO a pod.)

Monotematická informace analytického charakteru vznikala nepravidelně na „*základě širších podkladů*“ z jednotlivých součástí StB (např. „*činnost Vatikánu proti ČSSR*“, situace v kulturní frontě atd.). „*Měla by být základní státně-bezpečnostní informací; její hodnota je proti předcházejícím podstatně vyšší.*“ Distribuována byla ministrem jím určeným představitelům komunistické strany a státu.

Analytické rozbory byly zpracovávány na základě usnesení PÚV KSČ nebo z iniciativy vedení ministerstva vnitra ČSSR. „*Představují komplexní souhrn poznatků o problematice i návrhy opatření (např. zpráva o vývoji StB situace v roce 1969 - zpráva o činnosti pravicových center v ČSSR atd.). Má význam nejen pro vedoucí činitele strany a státu, ale zpětně určuje směr činnosti součástí StB.*“ Obdobně byly federálním ministrem vnitra distribuovány určeným představitelům komunistické strany a státu, případně předkládány orgánům ÚV KSČ.

Souběžně s těmito informačními zprávami (svodkami) odesílanými z ministerstva vnitra ČSSR byly představitelům komunistické strany a státu zasílány také informace z vedení republikových ministerstev vnitra.²

Definitivní podoba ústředního informačního systému federálního ministerstva vnitra byla zřejmě dobudována až vydáním rozkazu I. náměstka ministra vnitra ČSSR č. 1/1975, v jehož příloze se nacházela Směrnice o soustavě informací, systému jejich zpracovávání a předkládání a o zásadách analytické práce v útvech Státní bezpečnosti. Obecná ustanovení v úvodu pokynu definovala „*soustavný, přesně vymezený a rychlý tok informací*“ jako nezbytný předpoklad pro „*soustavné zvyšování úrovně řídicí a organizační práce všech řídicích článků v útvech StB*“, pohotové a objektivní informování stranických a státních orgánů a služebních funkcionářů, který umožňoval:

² ABS, fond 2/3, inv. j. 892.

„a) provádět hodnocení a rozbor změn ve strategii, taktice, metodách a formách práce vnějších i vnitřních nepřátel,

b) hodnotit úroveň a výslednost vlastních metod a forem práce, úroveň a rozdělení sil a prostředků,

c) poznávat příčiny vzniku nepřátelské činnosti a podmínky umožňující tuto činnost,

d) na základě rozborů předcházet nebo přerušovat nepřátelskou činnost a zabraňovat vzniku politických a materiálních škod,

e) dosáhnout vyšší úroveň poznávací, koncepční a plánovací činnosti.“

Cílem směrnic bylo stanovit:

- soustavu informací, systém jejich zpracování a předkládání,
- obsah a formu informačních a analytických materiálů,
- schvalovací pravomoc pro výstup informačních a analytických materiálů uvnitř i vně resortu (čl. 1).

Soustavu informací nadále tvořily:

a) periodické informace a analytické materiály“

- Situační zpráva (Mimořádné události)
- Týdenní informace
- Zpravodajské informace (týdenní)
- Měsíční zpráva o výskytu nepřátelských písemností a nápisů
- Pololetní hodnocení pracovních výsledků
- Roční hodnocení pracovních výsledků
- Výkaz o provedených preventivních opatřeních

b) neperiodické informace a analytické materiály

- Zprávy o bezpečnostní situaci v ČSSR
- Tématické rozborů
- Bulletinů
- Informace o ohlasech (čl. 2).

Situační zpráva měla obsahovat informace „o mimořádných událostech“ v národním hospodářství, případech „nepřátelské činnosti vnějších a vnitřních nepřátel“, kriminálních živlů a závažných událostech v ozbrojených silách ČSSR a na státní hranici, které „pro svoji závažnost“ nesnesly odkladu. Podklady pro situační zprávu zasílaly II., III., X., XI. a XII. správa FMV, krajské správy SNB, Hlavní správa PS OSH a Federální správa VB „dle příslušných rozkazů a nařízení o hlášené službě“ tak, aby je dozorcí důstojník FMV obdržel nejpozději do 06,00 hod. každého pracovního dne (nebylo-li stanoveno jinak).

Finální podobu **situační zprávy** zpracovával v pracovní dny (nebylo-li nařízeno jinak) odbor informací a analytiky sekretariátu ministerstva vnitra ČSSR denně do 10.00 hodin. Distribuci pak prováděl dle rozdělovníku schváleného ministrem vnitra ČSSR. „Správy Státní bezpečnosti v SSR hlásí mimořádné události též XII. správě FMV“ (čl. 3).

Týdenní informace obsahovaly „aktuální, nejzávažnější, objektivní a úplné poznatky“ získané za období, za které se informace podávala. V první části byly uváděny „údaje o výsledcích práce, preventivní opatření (počet opatření a počet osob), zadokumentování trestné činnosti osoby nebo skupiny osob a jejich předání vyšetřovateli k zahájení trestního stíhání, odhalení nepřátelského agenta apod., nové údaje a poznatky o strategii, taktice, metodách a formách práce i záměrech vnějšího a vnitřního nepřítele, o nepřátelské činnosti vízových cizinců“, včetně poznatků „o skutečnostech“ oslabujících bojeschopnost ČSLA.

Ve druhé části se uváděly další poznatky, které měly „zpravodajský význam, jako názory diplomatů ZÚ, rozvědčíků, významných exponentů z řad pravicově oportunistických a protisocialistických živlů, známých emigrantů a jiných zpravodajsky zajímavých osob, zejména na politickou a ekonomickou situaci v ČSSR a ostatních zemích socialistického společenství“. Součástí informace dále byly i přehledy o příjezdech „vízových cizinců“, přehledy správy pasů a víz FMV a přehledy o zadržení HS PS OSH na čs. státní hranici. „V informaci se uvádí, jaká opatření byla učiněna, s jakým výsledkem, a jaká opatření se připravují“ (čl. 4).

Obsahem **zpravodajské informace** měl být „stručný, zobecněný výběr poznatků z týdenní informace v takové míře, aby nebylo ohroženo zpravodajské rozpracování a prameny informací“. Proto v ní byly uváděny zakončené případy, výsledky preventivních opatření, některé názory a tendence vnitřních i vnějších nepřátel a přehledy. Zpravodajské informace byla určena „pro potřeby“ stranických a státních funkcionářů a pro náčelníky centrálních útvarů FMV. Rozdělovník stanovil ministr vnitra ČSSR. Informaci zpracovával odbor informací a analytiky sekretariátu FMV a předkládal ji ministru vnitra ČSSR každý čtvrtek do 16,30 hodin (čl. 5).

Další periodické zprávy určené vedení Státní bezpečnosti, respektive federálního ministerstva vnitra, měly delší periodicitu (např. měsíční zpráva o výskytu nepřátelských píssemností a nápisů, pololetní či roční hodnocení pracovních výsledků apod.).

Článek 14 **směrnice** stanovil hlavní zásady analytické činnosti. Analyticko-informační útvary zde byly definovány jako „objektivizující orgán“ náčelníka útvaru, u kterého byly funkčně zařazeny. „Analytickou a informační činnost provádějí pouze v rámci teritoria nebo problematiky, kterou obhospodařuje útvar jejich zařazení.“ Při své činnosti měly dbát „zejména o formální a obsahovou správnost informací, opodstatněnost, event. zobecnění jevů a vytýčení adekvátních návrhů na opatření, aby jimi zpracované materiály byly východiskem pro řídicí, prognostickou a plánovací činnost“.

Analytické útvary jako „specializovaná analytická pracoviště (skupiny)“ se mohly zřizovat na úrovni:

- správy Státní bezpečnosti KS SNB
- správy VKR ZVO
- II., III., IV., V., VI., X., XI. a XII. správy FMV, správy vyšetřování StB a federální správy pasů a víz
- sekretariátu ministerstva vnitra ČSSR.

Při své činnosti, v jejímž rámci prováděly a zajišťovaly informační a analytickou činnost, se analytické útvary řídily:

- a) směrnicemi, nařízeními a rozkazy upravujícími analyticko-informační činnost;
- b) požadavky a potřebami náčelníka, u kterého byly funkčně zařazeny;
- c) požadavky analytických útvarů vyšších stupňů řízení;
- d) vlastním prováděcím plánem práce.

Analytické útvary měly zpracovávat, případně se spolupodílet na zpracování:

- a) periodických a neperiodických informací a analytických materiálů stanovených těmito směrnicemi;
- b) materiálů pro potřeby řídicí a organizátorské činnosti a pro zpětnou informaci nižších stupňů řízení;
- c) ve spolupráci s tiskovými orgány FMV (SNB) materiálů vhodných k publikační činnosti, k preventivně výchovnému působení a k popularizaci činnosti SNB;
- d) v rámci teritoria a rozpracovávané problematiky údajů bezpečnostního charakteru pro strojně početní zpracování.

K stanovené činnosti analyticko-informační útvary mohly využívat:

- a) základní „*prvotní informace*“ a materiály bezpečnostního charakteru získané výkonnými útvary podle „*obhospodařované*“ problematiky;
- b) informace a „*podkladové materiály*“ zpracované příslušnými výkonnými útvary (např. pravidelné informace, vyhodnocení rozpracovávaných akcí apod.);
- c) informace a materiály od ostatních útvarů FMV;
- d) jimi zpracované materiály a informace.

Zároveň si mohly pro své potřeby zřídit fondy, zahrnující kromě vlastní produkce i informace, vyhodnocení a podkladové materiály obsahující „*bezpečnostní jevy*“, získané výkonnými útvary stejné úrovně, kde byl analytický útvar funkčně zařazen a dále souhrnné informace, či další podkladové materiály zpracované nižšími analytickými útvary nebo jinými součástmi FMV.

Předkládání analyticko-informačních materiálů se řídilo následujícími zásadami:

- „a) *kterýkoli stupeň řízení předkládá souhrnnou informaci nebo analytickou zprávu jen nejbližšímu stupni vyššímu;*
- b) *vyšší stupeň řízení má právo zaslat souhrnnou informaci nebo analytickou zprávu všem stupňům nižším;*

c) *centrální správa FMV má právo a povinnost zaslat souhrnnou informaci nebo analytickou zprávu i jiné centrální správě FMV, pokud se obsah týká její problematiky;*

d) *správy StB KS SNB, odbory pasů a víz KS SNB a odbory vyšetřování StB KS SNB postupují souhrnné informace nebo analytické zprávy stranickým orgánům v kraji a okresech a podle potřeby i mimoresortním institucím okresního a krajského měřítká jen se souhlasem náčelníka KS SNB.*

Po schválení náčelníkem KS SNB postupují rovněž mimoresortním institucím upozornění na nedostatky v ochraně a režimu utajování služebního, hospodářského a státního tajemství...

e) *informovanost stranických a státních orgánů SSR zabezpečuje XII. správa FMV. Za tím účelem je ve smyslu RMV č. 15/1974 oprávněna po souhlasu ministra vnitra ČSSR vyžadovat potřebné materiály od S-StB v SSR a dalších útvarů SNB řízených FMV dislokovaných v Bratislavě;*

f) *centrální správy FMV postupují mimo resort MV jedině ty informace, kterými je adresát upozorňován na nedostatky v ochraně a na závady v režimu dodržování služebního, hospodářského a státního tajemství...*

g) *ostatní souhrnné informace nebo analytické zprávy určené mimo resort MV jsou služebním postupem předkládány vedení FMV, které rozhodne o předání mimoresortní instituci.“³*

V průběhu mimořádných bezpečnostních opatření se aktivizace informačního systému řídila zvláštní směrnici.⁴

Hierarchicky nejvyšší analytický útvar na Slovensku podílející se na informačním toku byl **analyticko-informačný a štatisticko-evidenčný odbor** XII. správy, který dle organizačního pořádku správy kontrarozvedky v Bratislavě plnil „*najmä tieto úlohy*“:

a/ *vykonával „analytický činnosť z materiálov pracovísk správy a materiálov správ ŠtB v SSR“; z ktorých zabezpečoval „informácie v zmysle platných rozkazov, smerníc a predpisov o informačnom toku*

- *pre I. tajomníka ÚV KSS,*
- *pre ministra vnútra ČSSR,*
- *pre ministra vnútra SSR,*
- *pre II., X. a XI. správu“;*

b/ *z analyzovaných materiálov zovšeobecňoval „formy a metódy činnosti vonkajších a vnútorných nepriateľov pre riadiacu a organizačnú činnosť náčelníka XII. správy“;*

³ Rozkaz I. NMV ČSSR č. 1/1975, v jehož příloze byla vydána „Směrnice o soustavě informací, systému jejich zpracovávání a předkládání a o zásadách analytické práce v útvarcích Státní bezpečnosti“, čj. SN/OI-0056/1975.

⁴ Srov. Nařízení ministra vnitra ČSSR ze dne 7. října 1971, kterým byla vydána Směrnice pro aktivizaci informačního systému StB a VB v době mimořádných bezpečnostních opatření, čj. N/B-002/10-1971. In: Věstník FMV, č. 46/1971.

c/ poskytoval „určeným výkonným útvarom XII. správy spätné informácie vo všeobecnej i konkrétnej podobe“.

V neposlední řadě zpracovával „trojmesačné zhodnotenie pracovných výsledkov z agentúrno-operatívneho výkonu, ako aj ročné zhodnotenie plnenia plánovaných úloh a výslednosti práce“.⁵ Stejně úlohu analyticko-informačnímu a štatisticko-evidenčnímu (posléze **analyticko-informačnímu a plánovacíemu**) odboru XII. správy stanovil i RMV ČSSR č. 51/1980.⁶ Jeho nástupce v roce 1989 - **organizační a analytický odbor XII. správy SNB** - měl své úkoly v analytické oblasti určeny mnohem obecněji.⁷

Analytickou činnost u partnerských kontrarozvědných správ v Praze nejprve vykonávalo **samostatné oddělení analyticko-informační**. Správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli měla jeho úkoly definovány poměrně úzce. Kromě analyticko-informační činnosti pro potřeby náčelníka X. správy, ministra vnitra ČSSR a jeho náměstky, poskytovalo jednotlivým „výkonným útvarům boje proti vnitřnímu nepříteli a ideologické diverzi“ zpětné informace a zpracovávalo dílčí podklady pro „konkretizaci zaměření a plánovité řízení kontrarozvědné činnosti“.⁸ Samostatné oddělení analyticko-informační XI. správy již zpracovávalo „souhrnné analytické zprávy“ a zabezpečovalo „informační činnost pro vedení FMV, popřípadě stranické a jiné orgány na základě příslušných směrnic“.⁹ Při reorganizaci centrálních kontrarozvědných správ StB koncem roku 1980 se samostatné oddělení změnilo na **analyticko-informační, plánovací a kontrolní odbor**; náplň jeho analyticko-informační činnosti však zůstal identický.¹⁰

Vrcholové analytické a informační pracoviště federální úrovně se na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let nacházelo v podřízenosti sekretariátu FMV, jenž ve své působnosti mj. zabezpečoval plnění informačních a analytických úkolů ministra a úkolů vyplývajících z postavení FMV jako ústředního orgánu státní správy. Specializovaným pracovištěm FMV „pro vstup, soustředování, analýzu a výstup informací určených vrcholným stranickým a státním orgánům, ministru a jím stanoveným funkcionářům FMV, MV ČSR a MV SSSR“ a zároveň odborným pracovištěm sekretariátu, které v rozsahu stanoveném ministrem centralizovalo, analyzovalo a evidovalo „vymezené druhy informací o činnosti speciálních služeb protivníka“, pak byl odbor informací a analytiky (I. odbor sekretariátu FMV).

Tento odbor především:

⁵ Čl. 12 RMV ČSSR č. 24 „Organizační poriadok správy kontrarozvedky v Bratislave“ z 15. 5. 1975, čj. SM-0061-1975.

⁶ Srov. čl. 12 RMV ČSSR č. 51 „Organizační poriadok správy kontrarozvedky v Bratislave“ z 18. 12. 1980, čj. KR-0067/VO-1980.

⁷ ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné. Státní bezpečnost za normalizace. Vybrané směrnice a metodické pokyny politické policie*, 1978-1989. Praha 2001, s. 222–223.

⁸ Čl. 10 RMV ČSSR č. 10 „Organizační řád správy kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli“ z 24. 2. 1975, čj. VN-0025/01-1975.

⁹ Čl. 11 RMV ČSSR č. 11 „Organizační řád správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky“ z 26. 2. 1975, čj. E-0028/01-1975.

¹⁰ ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*, s. 130 – 131, 204 a 213 – 214. Rozkaz náčelníka XI. správy SNB č. 11/1986 mj. změnil název AIPKO na analyticko informační a plánovací odbor (AIPO); v téže době došlo ke stejné změně i u II. a XI. správy SNB.

a/ zpracovával a předkládal „v určených termínech periodické a neperiodické informace stanoveného druhu o projevech nepřátelské činnosti vnějších a vnitřních nepřátel a o závažných jevech“ ovlivňujících bezpečnostní situaci v ČSSR;

b/ zpracovával určené „ucelené analytické materiály“ o výsledcích bezpečnostní činnosti Státní bezpečnosti, Veřejné bezpečnosti a vojsk MV, prováděl „dílní tématické rozbor“ bezpečnostních problémů pro potřeby ministra;

c/ vedl Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli (SSEP) podle zásad stanovených ministrem;

d/ soustřeďoval a analyzoval „stanovený okruh informací“ o činnosti nepřátelských rozvědek, zpracovával „rozbor“ a zajišťoval jejich distribuci podle pokynů ministra;

e/ zpracovával „ve stanovených termínech“ souhrnná vyhodnocení činnosti SNB a vojsk MV, která byla podkladem pro odbor plánování, organizace a systematizace sekretariátu ke zpracování návrhů střednědobých plánů a základních zaměření služební činnosti SNB a vojsk MV;

f/ zpracovával informace pro určené funkcionáře FMV z monitorovaných zpráv „buržoazních sdělovacích prostředků“;

g/ podílel se náměty z oboru své působnosti na zkvalitňování informačního systému ve SNB a vojskách MV.¹¹

Náčelník sekretariátu plk. František Kraus při jeho reorganizaci svým rozkazem č. 2/1982 stanovil: „Sekretariát federálního ministerstva vnitra je útvarem FMV pro zabezpečování úkolů FMV, právních a řídicích aktů ministra vnitra ČSSR, zejména na těchto úsecích činnosti: informační a analytické, přípravy koncepce... evidenční a archivní služby vyplývající z kontrarozvědné práce...“. Sekretariát FMV dle organizačního řádu plnil mj. tyto úkoly:

- centralizoval informace z útvarů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra „zejména o činnosti vnitřních a vnějších nepřátel“ a o bezpečnostní situaci ČSSR; analyzoval a zpracovával tyto informace a předkládal je určeným vedoucím funkcionářům FMV, nebo jako návrhy výstupních informací ministra pro vrcholné státní a stranické orgány...

- analyzoval činnosti operačních středisek a stálých služeb útvarů v působnosti FMV, krajských a okresních správ SNB „zejména z hlediska zajištění toku informací a připravenosti k řešení mimořádných událostí a bezpečnostních akcí“; metodicky řídil jejich činnost a zpracovával návrhy k jejímu zkvalitnění,

- organizoval, zabezpečoval a zpracovával „státobezpečnostní fondy jako jednotný a ucelený informační systém složky StB“; předkládal ministru a oprávněným funkcionářům informace pro potřeby řízení výkonu služby.

¹¹ Čl. 12 RMV ČSSR č. 24 „Organizační řád sekretariátu federálního ministerstva vnitra“ z 10. 7. 1978, čj. SM/OR-0025/01-1978.

Odborným pracovištěm sekretariátu FMV pro tyto činnosti byl **odbor analytiky, informací a plánování FMV**, který v rozsahu stanoveném ministrem vnitra ČSSR centralizoval, analyzoval a evidoval „*vymezené druhy informací o činnosti speciálních služeb protivníka, vnějších nepřátel, kontrarevolučních a antisocialistických živlů v ČSSR včetně reakčního církevního kléru*“. Šlo o specializované pracoviště FMV „*pro vstup, zpracování a výstup informací*“ určených ministru vnitra ČSSR, vrcholným státním a stranickým orgánům a stanoveným funkcionářům federálního i republikových ministerstev vnitra.

Odbor analytiky, informací a plánování FMV zejména:

a/ zpracovával a předkládal „*v termínech určených ministrem informace stanoveného druhu o projevech nepřátelské činnosti vnějších a vnitřních nepřátel a o závažných jevech ovlivňujících bezpečnostní situaci v ČSSR*“;

b/ zpracovával ucelené analytické materiály z určených oblastí činnosti StB a Veřejné bezpečnosti, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra;

c/ zpracovával informace pro ministra a jím určené funkcionáře FMV z monitorovaných zpráv sdělovacích prostředků;

d/ poskytoval „*metodickou pomoc*“ a usměrňoval činnost analytických pracovišť určených útvarů v působnosti FMV; podílel se na zkvalitňování informačního systému SNB, PS a vojsk MV;

e/ zpracovával v termínech stanovených ministrem souhrnné vyhodnocení činnosti SNB, PS a vojsk MV; řídil a organizoval zpracování návrhů prognóz vývoje SNB, PS a vojsk MV, návrhů střednědobých plánů služební činnosti a základního zaměření služební činnosti SNB, PS a vojsk MV.¹²

Jednotné směrnice ke zpracovávání periodických informací FMV přinesl RMV ČSSR č. 12/1983 vydaný federálním ministrem vnitra Vratislavem Vajnárem „*s cílem zjednodušit a racionalizovat*“ informační činnost při zabezpečování výstupních informací z resortu. Účelem vydání směrnice bylo zabezpečit „*včasné a objektivní informování*“ nejvyšších komunistických a státních orgánů ČSSR a vedoucích funkcionářů FMV „*o vývoji bezpečnostní situace v ČSSR, změnách v metodách a formách práce vnějších i vnitřních nepřátel, změnách v obsahu a formách páchaní kriminální trestné činnosti a o úrovni a výslednosti práce orgánů bezpečnosti*“.

Soustavu výstupních informací FMV tvořily:

a/ situační zpráva FMV (SZ FMV);

b/ informace FMV „*o ideodiverzním působení nepřátelských sdělovacích prostředků*“;

c/ průběžná informace o výsledcích činnosti orgánů Bezpečnosti;

¹² Rozkaz náčelníka sekretariátu FMV č. 2 „Organizační řád sekretariátu federálního ministra vnitra“ z 19. 3. 1982, čj. SM-0016/OR-01-82.

d/ informace o bezpečnostní situaci v ČSSR a aktuálních otázkách práce orgánů bezpečnosti;

e/ zhodnocení plnění hlavních úkolů Sboru národní bezpečnosti, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce...

f/ roční hodnocení pracovních výsledků útvarů kontrarozvědky.

Situační zpráva FMV obsahovala „závažné prvotní signály a poznatky o činnosti, názorech a postojích vnějších a vnitřních nepřátel a jiných negativních jevech“, které pro svůj „závažný státobezpečnostní charakter“ vyžadovaly „bezodkladné informování vyššího stupně řízení“. (Směrnice upravovala pouze tu část situační zprávy FMV, jejímž obsahem byly poznatky kontrarozvědky. „Strukturu a zásady zpracování části situační zprávy FMV týkající se závažných porušení vnitřního pořádku a jiných událostí stanoví NMV ČSSR č. 13/1983.“)

Podklady pro zpracování *situační zprávy FMV* předkládaly odboru analytiky, informací a plánování II., III., X., XI., XII., XIV. správa SNB a správa vyšetřování Státní bezpečnosti denně do 15.00 hodin. „Přitom

a/ II., III., X., XI. správa SNB předkládají kopie vybraných agenturních záznamů získaných kontrarozvědnými odbory těchto správ a vybrané poznatky (s uvedením věrohodnosti) z kontrarozvědné činnosti XII. správy SNB, správ StB krajských správ SNB a podřízených útvarů III. správy SNB

b/ XII. správa SNB předkládá poznatky z kontrarozvědných akcí určených ministrem vnitra ČSSR;

c/ XIV. správa SNB předkládá poznatky z vlastní kontrarozvědné činnosti;

d/ správa vyšetřování StB předkládá stručné informace o závažných případech zahájení a ukončení státobezpečnostního vyšetřování.“

Náčelník XII. správy SNB, náčelníci správ StB KS SNB a podřízených útvarů III. správy SNB byli navíc povinni zabezpečit „zasílání signálů a poznatků“ z kontrarozvědné činnosti svých útvarů, které odpovídají výše uvedeným požadavkům „po problematikách II., III., X., XI. správy SNB“ denně do 08.00 hodin.

„Situační zprávy FMV zpracovává odbor analytiky, informací a plánování FMV denně (v pracovní dny, není-li nařízeno jinak) a distribuuje je podle rozdělovníku schváleného ministrem vnitra ČSSR... Změny v soustavě výstupních informací FMV a v rozsahu jejich adresátů je oprávněn stanovit pouze ministr vnitra ČSSR“.

V. Vajnar zároveň nařídil svému I. náměstkovi genmjr. JUDr. Jánovi Kováčovi i dalším náměstkům genmjr. JUDr. Vladimíru Hrušeckému, genmjr. JUDr. Miroslavu Vaníčkovi a plk. JUDr. Pavlu Vaňovi

„a/ zajistit na podřízených útvarech důsledné plnění směrnic a přijímat konkrétní opatření k odstraňování případných nedostatků při jejich provádění,

b/ posoudit rozsah dosud předkládaných informací a ponechat pouze ty, které jsou nezbytné pro jejich rozhodovací a informační činnost,

c/ soustavně dbát na celkové zkvalitňování informační činnosti u podřízených útvarů, zejména na hodnověrnost a včasnost informací určených vedoucím funkcionářům FMV, nejvyšším stranickým a státním orgánům; zamezit předkládání duplicitních informací;“

náčelníku sekretariátu FMV

„zajistit důsledné plnění úkolů vyplývajících pro odbor analytiky, informací a plánování FMV ze směrnic; s příslušnými náměstky ministra vnitra ČSSR a náčelníky útvarů včas řešit a odstraňovat případné nedostatky související s tvorbou informací;“

a náčelníkům útvarů FMV, federálních útvarů SNB a útvarů podřízených FMV

„předložit do 31. prosince 1983 ministru vnitra ČSSR, popřípadě náměstkovi ministra vnitra ČSSR, kterému jsou podřízeni, návrhy na racionalizaci informační činnosti v rámci svých útvarů s cílem zejména

a/ zajistit včasné a objektivní informace nezbytné pro tvorbu výstupních informací FMV a pro vlastní řídicí, kontrolní a informační činnost,

*b/ odstranit u organizačních celků řízených útvarů, u teritoriálních a podřízených útvarů zpracovávání a předkládání duplicitních a neúčelných informací a zrušit ty z nich, které jsou pro praxi nepotřebné“.*¹³

Již 26. srpna 1983 adresoval náčelník II. správy SNB plk. Karel Vrba liniově řízenému odboru boje proti vnějšímu nepříteli správy StB Praha upřesnění kritérií pro zpracování podkladů k informačnímu toku. „V souladu s rozkazem MV č. 12/83 ze dne 1. 7. 1983 zasílám pro Vaši potřebu upřesněné kritéria pro výběr a zpracování podkladových poznatků pro ‚Situační zprávu FMV‘ a čtvrtletní informací po linii II. správy SNB... Současně ruším ve smyslu RMV č. 12/83 ‚Pokyny II. správy SNB ke konkretizaci obsahu týdenních informací, pololetních a ročních hodnocení pracovních výsledků‘, zasláné Vám pod naším č.j. OS-00379/01-75 ze dne 8. 10. 1975.“

K dopisu byl přiložen dokument nazvaný **Upřesnění obsahu poznatků předkládaných odbory II. správy SNB, S-StB a XII. S-SNB II. správě SNB denně jako podklad pro ‚Situační zprávu‘ FMV podle RMV č. 12/83**, který specifikoval „*prvotní signály a poznatky o činnosti, názorech a postojích vnějších nepřátel*“ vyžadované správou kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli v rámci naplňování informačního toku: „*Po linii II. správy SNB se jedná zejména o následující poznatky:*

- *o použitých formách a metodách práce rozvědek protivníka včetně rezidentur legalizovaných na ZÚ;*

- *o činnosti a zájmech VLP, akreditovaných žurnalistů, cizích stážistů a stipendistů;*

- *o odhalení nepřátelských agentů;*

¹³ RMV ČSSR č. 12 „Směrnice ke zpracovávání výstupních informací federálního ministerstva vnitra“ z 1. 7. 1983, čj. SM-0090/AP-1982.

- o *druzích spojení použitých nepřátelskou rozvědkou ke spojení s agenturou;*
- o *zájmech nepřátelských speciálních služeb o objekty Sovětské armády a ČSLA a snahách a způsobech protivníka k pronikání do těchto objektů;*
- o *případech proniknutí nebo navázání dotyku s pracovníky nepřátel. speciálních služeb;*
- o *nepřátelské činnosti vízových cizinců proti ČSSR, o nepřátelské činnosti emigrantů v návaznosti na nepřátelské speciální služby;*
- o *nepřátelské, zejména rozvědné činnosti navrátilců;*
- o *nepřátelské a trestné činnosti vyjíždějících čs. občanů;*
- o *odhalení a dokumentaci státobezpečnostní trestné činnosti osob a skupin předaných orgánům vyšetřování StB.*

Názory a ohlasy zpravodajského významu na vnitropolitickou a mezinárodní situaci:

- z *prostředí diplomatů kapitalistických a dalších určených států;*
- *významných cizích veřejných činitelů, emigrantů a dalších zpravodajsky zajímavých osob /akreditovaných žurnalistů, stážistů, VC atd./.*¹⁴

S největší pravděpodobností obdobně vypadala upřesnění i po linii X. a XI. správy SNB.

Proces zkvalitňování informačního toku neskončil koncem roku 1983. Dne 10. listopadu 1986 například náčelník II. správy SNB plk. Karel Firt zaslal náčelníku správy StB Praha plk. JUDr. Oldřichu Mězlovi přípis následujícího znění:

„Vážený soudruhu náčelníku,

v poslední době jsou po linii II. správy SNB Vašimi odbory 1a., 1b., a 1c. zasílány ve srovnání s minulým obdobím nižší počty poznatků, využitelných do denních informací podle R MV č. 12/83.

V měsících září a říjnu t. r. Vaše součást postoupila na AIO II. správy SNB celkem 9 informací, ze kterých bylo 5 využito pro informaci vedení FMV. Ostatní byly po vyhodnocení předány příslušným operativním odborům II. S-SNB k vlastnímu využití.

*V zájmu zajištění úrovně informační činnosti Tě soudruhu náčelníku žádám, aby 1. odbory Tvé součásti věnovaly větší pozornost požadovaným informacím a to jak množství postupovaných poznatků podle R MV č. 12/83, tak zejména jejich kvalité a přispěly tak k větší informovanosti vedení FMV a dalších státních a stranických orgánů.*¹⁵

¹⁴ Přípis náčelníka II. S-SNB náčelníka S-StB Praha, resp. náčelníku 1b. odboru pplk. A. Martinicovi, z 26. 8. 1983 „Upřesnění kritérií pro zpracování poznatků a informací podle RMV č. 12/83“, čj. OS-00800/03-1/83.

¹⁵ Přípis náčelníka II. S-SNB náčelníku S-StB Praha „Věc: Žádost o zvýšení úrovně informační činnosti“ z 10. 11. 1986, čj. OS-002142/03-1/1986.

Z prvních dvou měsíců roku 1988 jsou zachovány přehled agenturních záznamů (AZ) předávaných jednotlivými krajskými správami StB i XII. správou SNB po linii správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky, které jsou jistým kritériem pro posuzování kvality získávaných a předávaných informací z agenturních zdrojů.¹⁶ Produktivita v získávání informací se tak dala zkontrolovat jak na úrovni počet schůzek – počet agenturních záznamů (počet poznatků), tak na úrovni XI. správy SNB při jejich využití (denní informace – DI, týdenní informace – TI, operativní evidence analyticko-informačního, plánovacího a kontrolního odboru – AIPKO).

Útvary v lednu 1988	Počet schůzek	Počet AZ	Počet poznatků	Využito do DI	Využito do TI	Využito AIPKO
S-StB Bratislava	274	270	3	0	4	2
S-StB B. Bystrica	171	111	3	0	0	1
S-StB Košice	208	194	8	0	3	2
XII. S-SNB	99	87	10	0	1	8
ČSSR celkem	2895	2411	100	0	18	33

Útvary v únoru 1988	Počet schůzek	Počet AZ	Počet poznatků	Využito do DI	Využito do TI	Využito AIPKO
S-StB Bratislava	291	282	3	0	0	1
S-StB B. Bystrica	200	122	8	0	2	4
S-StB Košice	221	200	9	0	1	2
XII. S-SNB	95	77	17	0	6	8
ČSSR celkem	3403	2840	127	0	29	52

V rámci reorganizace federálního ministerstva vnitra a vytvoření hlavní správy kontrarozvědky SNB byla na podzim 1988 analyticko-informační pracoviště tří zrušených správ (II., X. a XI. správy SNB) sloučena do analytického odboru II. správy SNB. Dne 7. listopadu 1988 informoval náčelník AO mjr. Ing. Miroslav Třoska náčelníky operativních odborů o rozhodnutí náčelníka II. správy SNB pplk. PhDr. Karla Vykypěla, podle něhož bylo nadále nezbytné „s okamžitou platností veškeré informace pro I. náměstka MV ČSSR zpracovávané Vámi řízeným odborem, zasílat ve dvou kopiích na analytický odbor II. S SNB. Jeden výtisk bude analytickým odborem postoupen k dalšímu využití OAIP VOS FMV, druhý bude ponechán na AO pro potřeby vlastní analytické činnosti. Tento pokyn se nevztahuje na informace ke zpravodajským hrám a tr. činům vyzvědačství, o kterých je prostřednictvím vedení II. S-SNB informován přímo náměstek MV ČSSR.“¹⁷

Analytický odbor hlavní správy kontrarozvědky SNB centralizoval, analyzoval a zpracovával „poznatky z kontrarozvědné činnosti správy“, připravoval podklady pro řídicí činnost náčelníka správy a informace pro příslušné funkcionáře. Dočasně se tak AO stal monopolním informátorem vrcholového úseku FMV pro výstupní informace, neboť prováděl

¹⁶ Týdenní informace správ StB Praha z 10. 11. 1986 „Věc: Žádost o zvýšení úrovně informační činnosti“, čj. OS-002142/03-1/1986.

¹⁷ Přípis náčelníka AO II. S-SNB mjr. Ing. Miroslava Třosky „Věc: Informační tok – sdělení“ ze 7. 11. 1988, čj. CB-0128/03-88.

analyticko-informační činnost „na základě poznatků získaných z kontrarozvědné práce organizačních celků správy“ pro potřeby vedení správy, ministra vnitra a jeho náměstků.“¹⁸

Od 1. ledna 1989 došlo vydáním rozkazu náčelníka II. správy SNB č. 16/1988 k zabezpečení „jednotného informačního toku“ od operativních odborů na analytický odbor. Vedoucí představitel hlavní správy kontrarozvědky SNB pplk. K. Vykypěl svým podřízeným uložil:

„I. Zpracovávat veškeré poznatky a informace získané při kontrarozvědné činnosti od tajných spolupracovníků, důvěrníků, kandidátů tajných spolupracovníků, styků, zpravodajsko technických úkonů, sledování a při vlastní činnosti operativních pracovníků výlučně na tiskopisy ‚ZÁZNAM‘ (MV č. skl. 751).

II. Záznamy zpracovávat v potřebném množství uvedeném v rozdělovníku, přičemž výtisk č. 1 a 2 se vždy postupuje analytickému odboru II. správy SNB.

a) Na výtisku č. 1, který bude po využití do toku informací vrácen zpět na operativní odbor k založení do příslušného svazku nebo spisu, náčelník operativního odboru předznačí doporučený způsob využití:

- ZI – zvláštní informace (pro I. NMV ČSSR nebo ke zpracování souhrnných informací pro vedení FMV při MBO),

- DI – pro zpracování do denní informace (pro situační zprávu FMV),

- IVS – informace určené pro vedení II. správy SNB.

b) Operativní pracovník do levé horní části AZ současně vyznačí následujícím symbolem, jakou formou byla zpráva získána:

- VZ – vlastnoruční zpráva předaná spolupracovníkem,

- ZOP – ústně předaná zpráva spolupracovníkem nebo zpráva operativního pracovníka,

- OP – zpráva získaná zpravodajskou technikou nebo sledováním.

III. Nepostupovat analytickému odboru k vytěžení agenturní záznamy zaslané z jiných útvarů SNB na operativní odbory II. správy SNB. Jejich zhodnocení zabezpečí příslušný analytik operativního odboru a analytickému odboru předá jako samostatný měsíční rozbor, který bude charakterizovat zejména bezpečnostní situaci v jednotlivých problematikách na daném teritoriu.

IV. Kromě agenturních záznamů předávat na analytický odbor v jediném vyhodnocení (k uložení do poznatkového fondu) veškeré souhrnné materiály zpracovávané operativními odbory jako např.:

¹⁸ ŽÁČEK, Pavel: Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech (1988 – 89), in: *Securitas Imperii* č. 2/1994, s. 195.

1. materiály postupované vedení FMV i státním a stranickým orgánům (ve dvojím vyhodnocení se zasílají AO kopie informací zpracované pro I. NMV ČSSR – viz č.j. CB-0128/03-88),

2. materiály operativního charakteru zpracované k projednání v poradním orgánu náčelníka správy,

3. materiály rozšiřující dosavadní poznání o formách a metodách činnosti protivníka,

4. metodické pokyny určené pro vlastní činnost i pro potřeby S-StB,

5. hodnocení operativní situace v problematikách,

6. materiály poskytované rezidenturám v ZSS,

7. kopie všech zpracovaných referátů pro vedení FMV.

V. U poznatků zpracovávaných na AZ, které jsou určeny jiným útvarům SNB, operativním odbor z důvodu konspirace provede výpis z AZ tak, že se vyplní na předtisku v I. části, tj. v záhlaví pouze součást a odbor (nevyplňuje se jméno operativního pracovníka, kdo zprávu získal, číslo svazku a krycí jméno), přičemž ostatní položky se vyplní podle běžné praxe.

Ve II. části záznamu se zpracovává pouze textová část – bod č. 1, další body 2 – 6 se pro záznamy učené mimo součást nezpracovávají.

VI. Na analytický odbor nezasílat veškerou produkci agenturních záznamů, ale pouze tu její část, kterou lze využít do toku informací a k analytické činnosti, tzn. zejména signály a poznatky charakterizující bezpečnostní situaci, zjištěné jevy. Které se k ní vztahují, formy a metody práce protivníka apod.“¹⁹

2. ZMĚNA SYSTÉMU V ROCE 1989

Zřejmě v reakci na tzv. Palachův týden, kdy byl ministr vnitra ČSSR genpor. František Kincl nucen vyhlásit historicky nejvyšší čtvrtý stupeň mimořádného bezpečnostního opatření (MBO),²⁰ inicioval počátkem února 1989 I. náměstek ministra vnitra ČSSR genmjr. Alojz Lorenc „aktivizaci informačního toku“. Dne 3. února 1989 obdrželi náčelníci krajských správ SNB i XII. S-SNB mimo pořadí přísně tajnou šifru: „Aktivizace vnitřního protivníka a orientace jeho činnosti na otevřenou konfrontaci se státní mocí vyžaduje v současné době maximálně urychlit informační tok k pohotovému a objektivnímu informování nejvyšších

¹⁹ ABS, fond X. S-SNB, inv. j. 1297. Rozkaz náčelníka II. správy SNB č. 16 „Zabezpečení informačního toku na II. S-SNB“ z 21. 12. 1988.

²⁰ ŽÁČEK, Pavel: Operační štáby generála Lorence v letech 1988 – 1989: krizový management FMV v akci. In: Securitas Imperii, č. 4-I/1998, s. 35.

stranických a státních orgánů a vedoucích funkcionářů FMV k přijetí účinných politických a bezpečnostních opatření.

K tomu ukládám, aby veškeré poznatky závažného státobezpečnostního charakteru (ve smyslu čl. 3 přílohy RMV ČSSR č. 12/83) získané z činnosti vašeho útvaru byly zasílány analytickému odboru 2. správy SNB ihned šifrou po jejich zjištění po celých 24 hodin.

Zejména se jedná o poznatky k přípravě závažných protistátních akcí, poznatky o odhalené nepřátelské činnosti, a dále poznatky týkající se:

- záměrů antisocialistických a pravicově oportunistických živelů,*
- situace v Chartě 77, VONS, Demokratické iniciativě, Hnutí za občanskou svobodu, Nezávislém mírovém sdružení, SPUSA a dalších tzv. nezávislých iniciativách,*
- přípravy, vzniku a činnosti nově utvořených tzv. nezávislých iniciativ,*
- přípravy a organizace jakýchkoliv hromadných protispolečenských vystoupení, včetně přípravy stávek, pasivní rezistence, různých petic a nátlakových akcí,*
- součinnosti a spojení antisocialistických živelů s emigrantskými a ideodiverzními centry a ZÚ kapitalistických států v Praze,*
- činnosti a záměrů nepřátelsky zaměřených duchovních římskokatolické i nekatolické církve, zejména reakční církevní hierarchie, činnosti tzv. tajné církve, laického apoštolátu a náboženských sekt,*
- negativních jevů mezi studentskou a tzv. volnou mládeží, snah vnitřních nepřátel o zneužití mládeže k protispolečenské činnosti,*
- výskytu, rozsahu a obsahového zaměření rozšiřovaných protizákonných písemností, včetně charakteristik zjištěných pachatelů,*
- snah o zjištění hromadných sdělovacích prostředků vnitřním protivníkem,*
- snah antisocialistických sil o pronikání do oficiálních struktur,*
- výskytu protistátních letáků, nápisů, symbolů, výhrůžných dopisů a telefonátů,*
- signálů o přípravě teroristických akcí, sabotáží a záškodnictví,*
- ideodiverzního působení ZÚ kapitalistických zemí v Praze, rozsahu a charakteru styků diplomatů těchto zemí s antisocialistickými živly,*
- účasti diplomatických pracovníků ZÚ a vízových cizinců na přípravě a realizaci akcí vnitřního nepřítele,*
- příjezdu a činnosti emisarů a spojek ideodiverzních center na území ČSSR,*

- činnosti žurnalistů z kapitalistických zemí, ostatních vízových cizinců směřující proti zájmům ČSSR a dalších zemí socialistického společenství.

V rámci tohoto informačního toku je třeba hlásit rovněž všechny poznatky o zjištěných souvislostech vzniku mimořádných událostí (hlášených podle NMV ČSSR č. 13/83) s činností vnitřního a vnějšího protivníka.

V hlášení musí být uvedeno, jak se bude na základě zjištěného poznatku reagovat (nebo již bylo reagováno), jaké jsou předpoklady vývoje situace, co eventuálně hrozí a vyžaduje proto účinnou reagenci vyššího stupně řízení.

Informaci zpracuje do informačního toku kontrarozvědný odbor S-StB, do jehož věcné příslušnosti patří zjištěný poznatek nebo analytické pracoviště S-StB.

Bude-li o výše uvedených poznatcích vámi přímo informován vyšší stranický, státní orgán nebo vedení FMV, je nutné zároveň zaslat informací na AO 2. správy SNB.“

Účinnost pokynu genmjr. Lorenc stanovil od 6. února 1989 do odvolání.²¹

Deset dní poté odeslal náčelník II. správy SNB plk. Karel Vykypěl dopis, určený všem náčelníkům správ StB v krajích a náčelníkovi XII. správy SNB Bratislava: „V návaznosti na pokyn I. NMV ČSSR k aktivizaci informačního toku, který Vám byl zaslán dne 2. 2. 1989 znovu upozorňuji, že v hlášení poznatků v rámci informačního toku musí být uvedeno, jaká opatření byla /případně budou/ přijata a s jakým výsledkem, předpokládaný vývoj další situace, co eventuálně hrozí a vyžaduje proto účinnou reagenci vyššího stupně řízení.

Mimo to je třeba u každého poznatku uvádět stupeň hodnověrnosti poznatku /tj. prvotní, neproověřený, proověřený – jak apod./, kterým orgánům byl poznatek rovněž předán a zda je možno jej využít v rámci kontrapropagandy nebo jeho zveřejnění není možné.“²²

Z iniciativy federálního ministra vnitra předložil 6. února 1989 náčelník vnitřní a organizační správy FMV plk. JUDr. Milouš Krása, CSc. na 2. operativní poradě ministra vnitra ČSSR podklady k projednávání bodu **Návrh koncepce analytické činnosti ve FMV**. Předkládaný návrh měl být jedním z opatření ke zkvalitnění analytické činnosti v resortu a jejího využívání v řídicí práci vedením FMV a „k zabezpečení pravidelné informovanosti nejvyšších stranických a státních orgánů o vývoji bezpečnostní situace v ČSSR“. Přestože bylo nutné dokument přepracovat, stal se základem posléze zvoleného řešení. V důvodové zprávě, kterou druhá verze dokumentu již neobsahovala, stálo:

²¹ Pokyn genmjr. A. Lorence z 2. 2. 1989 „Věc: Aktivizace informačního toku“, čj. N/Z-0069/89. Správa SNB hl. m. Prahy a Sčk. např. obdržela šifru v 9.15 hod. 3. 2. 1989; její náčelník genmjr. Carda pokyn postoupil svému I. zástupci, resp. náčelníku S-StB Praha plk. JUDr. A. Bytčánekovi s touto poznámkou: „náč. S-StB – dle pokynu s. generála zasílám šifru k dalšímu opatření. S. generál ukládá: - S-StB zajistí po všech liniích plnění uložených úkolů a informační tok na II. S-SNB, – po odeslání nebo před odesláním šifry s jejím obsahem seznámit s. generála.“ Bytčánek vlastnoručně stvrdil: „Seznámen. B.“ Další poznámka na šifře z 6. 2. 1989 potvrzuje: „Zástupci informování! Garantem za informace předávané je s. Bytčánek.“ Příjmové razítko S-SNB hl. m. Prahy a Sčk. zůstalo nevyplněné; spisovna S-StB Praha pokyn přijala pod čj. OS-0025/02-89 až 7. 2. 1989.

²² Přípis náčelníka II. S-SNB „Věc: Zajištění informačního toku – doplnění“ z 13. 2. 1989, čj. CB-00 /03-89. Je pravděpodobné, že dopis signoval Vykypělův I. zástupce pplk. Vojtěch Zamykal až 17. 2. 1989.

„Naléhavost vydání zásad analytické práce a pevně stanoveného toku informací ve směru k FMV zvyrazňuje dynamický vnitropolitický vývoj. Současná úprava toku informací (RMV ČSSR č. 12/1983 Směrnice k zpracovávání výstupních informací FMV) je překonaná. Základním nedostatkem je, že není stanoven jednotný tok informací a jejich soustřeďování na analytických pracovištích. To vede mimo jiné tomu, že poznatky jsou předávány opožděně nebo vůbec neprocházejí analytickými pracovišti a nelze je využít k ucelenému hodnocení bezpečnostní situace v kratších časových obdobích.“

K odstranění nastíněných problémů a vytvoření základních předpokladů pro včasné zpracovávání informací o vývoji bezpečnostní situace byl připraven návrh rozkazu ministra vnitra ČSSR. „*Předpokládá se, že v návaznosti na vydání tohoto rozkazu zejména hlavní správa kontrarozvědky upraví vlastní systém toku informací ze správ StB v krajích.*“

Jedinou částí dokumentu, které se výtky relativně nedotkly, byly **Zásady analytických činností specializovaných pracovišť v čs. kontrarozvědce**. Podle tohoto elaborátu představovaly výkon a řízení „*státnobezpečnostních činností*“ náročné procesy, jejichž nedílnou součástí byla „*analytická činnost*“

a/ jako jedna z metod operativní práce /používá ji operativní pracovník jako řídicí subjekt rozpracování objektů, organizování kontrarozvědné ochrany zájmů ČSSR, využívání specifických prostředků apod./

b/ jako objektivní nástroj řízení, vytvářející podmínky pro zvyšování efektivnosti řídicí a organizátorské práce“.

U útvarů federálního ministerstva vnitra a SNB, kde rozsah informačních toků přesahoval možnosti jejich zpracování řídicím subjektem dané úrovně, byla budována specializovaná analytická pracoviště „jako místa koncentrace, hodnocení a zpracování informací pro potřeby řízení“. Tato pracoviště měla podléhat vedoucímu funkcionáři příslušného stupně řízení, který jediný byl oprávněn ukládat jim úkoly; výstupy analytických pracovišť sloužily právě tomuto funkcionáři a jeho zástupci, kteří analyzovanou problematiku (linii) řídili a analytickému útvaru vyššího stupně řízení.

V systému řízení analytické pracoviště zabezpečovala úkoly informačně-analytické a analyticko-syntetické. V oblasti informačně-analytické pak „*zejména:*

a/ zpracovávají informační zaměření na podkladě potřeb daného stupně řízení,

b/ zabezpečují stanovený informační tok,

c/ shrnují dílčí poznatky do tématických informací určených vyšším stupňům řízení a jejich analytickým útvarům,

d/ provádějí kvalitativní hodnocení předložených poznatků a o výsledku informují vedoucí funkcionáře na daném stupni řízení a zpracovatele,

e/ vytvářejí poznatkové fondy pro analyticko-syntetickou činnost;“

v oblasti analyticko-syntetické „*v rozsahu vymezené působnosti“* především:

„a/ systematicky sledují a zkoumají stav a vývoj operativní situace a účinnost přijatých KR opatření,

b/ posuzují plnění základních úkolů kontrarozvědky v rámci útvaru,

c/ zpracovávají podklady pro koncepční řízení,

d/ zpracovávají podklady pro tvorbu a upřesňování koncepce KR práce,

e/ posuzují kontinuitu naplňování cílů a hlavních úkolů střednědobého plánu činnosti útvaru“.

Jako podklady pro analyticko-syntetickou činnost měla analytická pracoviště využívat pouze „zhodnocené“ informace, dále vycházet z „průběžně“ zpracovávaných materiálů a „osobního poznání“ na operativních úsecích; pouze ve zcela mimořádných případech mohly vyžadovat zpracovávání různých vyhodnocení operativou. Analytická pracoviště, jejichž činnost vycházela „z obecně platných, teoreticky propracovaných metod a forem práce“, byla „jediným výstupním místem určených informací“ útvaru.

V závěru této pasáže byly definovány **Zásady toků informací (poznatků) o nepřátelské činnosti protivníka:**

- informace o „závažném porušení vnitřního pořádku“ a mimořádných událostech v národním hospodářství se měly i nadále předávat „cestou“ operačních středisek – v souladu s NMV ČSSR č. 13/83 a č. 11/84;

- poznatky k osobám blokováným u statisticko-evidenčních oddělení či odborů se předávaly v souladu s RMV ČSSR č. 4/78 – Směrnice A-oper-II-1;²³

- poznatky dle věcné příslušnosti se postupovaly útvaru, který odpovídal za rozpracovávání problematiky v souladu s RMV ČSSR č. 36/75 – Směrnice A-oper-III-1;²⁴

- poznatky určené pro informaci vyšších stupňů řízení se předávaly výhradně cestou analytických útvarů, nejzávažnější z nich se předkládaly k denní informaci (DI); dílčí poznatky za určité časové období se měly zpracovávat do tématické souhrnné informace;

- poznatky, na jejichž základě měl vyšší stupeň řízení učinit rozhodnutí, byly předkládány prostřednictvím náčelníka (náměstka) s návrhem příslušného opatření a souběžně předávány jeho analytickému útvaru;

- jednotlivé stupně řízení (FMV, centrála, kraj) určovaly „charakter“ a „obsah“ poznatků, které byly výkonné složky povinny „ihned po získání“ předávat analytickým útvarům;

- analytické útvary měly právo vyžádat si od operativního útvaru upřesněné informace anebo vrátit informaci nevyhovující;

²³ Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*, s. 79–80.

²⁴ *První správa. Československá rozvědky v dokumentech, 1945–1990*. ÚZSI. Praha 2000, s. 103–111.

ročních plánů služební činnosti SNB, PS a vojsk MV; zabezpečuje propagaci a popularizaci SNB, PS a vojsk MV.

2/ Odbor analytiky a informací plní zejména tyto úkoly:

a/ zpracovává a předkládá určeným funkcionářům informace o činnosti a záměrech vnějších a vnitřních nepřátel a jiných závažných jevech ovlivňujících bezpečnostní situaci v ČSSR;

b/ spolupodílí se na přípravě podkladů a návrhů pro řídicí akty ministra a určených funkcionářů FMV; k zabezpečení úkolů buduje potřebné poznatkové fondy;

c/ zpracovává návrhy střednědobých a ročních plánů služební činnosti SNB, PS a vojsk MV;

d/ zpracovává ve stanovených termínech hodnocení plnění hlavních úkolů SNB, PS a vojsk MV, informace o vývoji bezpečnostní situace v ČSSR a další výstupní dokumenty FMV podle rozhodnutí ministra;

e/ připravuje a předkládá ministru návrhy pololetních plánů práce poradních orgánů ministra a časového postupu předkládání dokumentů vrcholným státním a stranickým orgánům; soustřeďuje, eviduje, distribuuje a archivuje materiály kolegií ministra a operativních porad ministrů, určených usnesení vrcholných státních a stranických orgánů;

f/ řídí metodicky činnost analytických pracovišť útvarů kontrarozvědky, plánování služební činnosti útvarů FMV, útvarů podřízených FMV a ve spolupráci s MVŽP ČSR a MVŽP SSR i na KS SNB;

g/ podílí se na zpracování návrhů na zdokonalování systému řízení útvarů FMV a útvarů podřízených FMV;

h/ provozuje a rozvíjí automatizovaný informační podsystém evidence o stavu plnění úkolů vyplývajících pro FMV z usnesení vrcholných státních a stranických orgánů, rozhodnutí ministra, z mezinárodních a meziresortních dohod;

ch/ vyžaduje potřebné podklady, rozborů a informace od útvarů kontrarozvědky, federální správy VB a správ StB KS SNB;

i/ seznamuje veřejnost prostřednictvím Československé tiskové kanceláře a hromadných sdělovacích prostředků s nejdůležitějšími úkoly, rozhodnutími, opatřeními a stanovisky FMV, jakož i s informacemi o závažné trestné činnosti;

j/ napomáhá propagandistickými formami rozvíjet socialistické právní vědomí občanů;

kl/ zabezpečuje popularizaci SNB, PS a vojsk MV a výsledků jejich činnosti zejména v boji s trestnou činností;

l/ zabezpečuje vydávání resortních periodik; přímo řídí redakce časopisů Bezpečnost, Pohraničník-Stráž vlasti, Signál a dále bezpečnostní části redakcí hlavní redakce armády,

brannosti a bezpečnosti Československé televize a redaktory-příslušníky SNB zařazené v civilních sdělovacích prostředcích“ (čl. 11).²⁶

Návrh rozkazu o nové organizaci informačního toku, který měl dle představ plk. M. Krásy vyjít do konce února, byl na operativní poradě konané 21. února 1989 zcela odmítnut. O tři dny později náčelník vnitřní a organizační správy FMV předložil nový návrh RMV ČSSR **Zabezpečení výstupních informací**, jehož obsah již vedoucí funkcionáři Státní bezpečnosti na další operativní poradě akceptovali; přesto nebyl vydán ve formě rozkazu ministra vnitra.²⁷

Dne 7. března 1989 tak náčelník analytického odboru II. správy SNB rozeslal operativním odborům hlavní správy kontrarozvědky SNB a dalším útvarů Státní bezpečnosti přípis následujícího znění: „V příloze Vám zasílám pokyn MV ČSSR k zabezpečení výstupních informací FMV, jehož účinnost byla stanovena soudruhem ministrem od 8. března t. r.

Podle sdělení náčelníka OAI VOS FMV s. plk. [Miloslava] KRAJHANZLA se tímto pokynem pozastavuje platnost RMV ČSSR č. 12/1983 a RMV ČSSR č. 8/1984 dnem 8. března t. r.

K zabezpečení realizace pokynu s. ministra v působnosti II. správy SNB Vás žádám při zabezpečování informačního toku o dodržení následujících zásad:

1. *do 16.00 hod. každého pracovního dne postupovat na AO II. S-SNB informace, které splňují kriteria pro zařazení do denní situační zprávy FMV, které podle hodnocení náčelníka příslušného operativního odboru splňují kriteria pro zařazení do denní situační zprávy FMV. Doporučení pro AO o zařazení informace do situační zprávy FMV musí být předznačeno náčelníkem operativního odboru nebo jeho zástupcem. Tímto funkcionářem musí být vyznačen pokyn pro nakládání s informací, tzn. určení rozdělovníku ve smyslu přílohy č. 2 pokynu MV ČSSR. Rovněž funkcionář, který rozhodl o zařazení informace do informačního toku odpovídá za to, že poznatek splňuje náležitosti ve smyslu přílohy č. 3 pokynu MV ČSSR.*

2. *Poznatky, které Váš odbor získá po 16.00 hodině a vzhledem ke svému charakteru a závažnosti by měly být zařazeny do Denní situační zprávy FMV předejte na analytický odbor II. S-SNB službu konajícímu příslušníkovi, který do 22.00 hod. zajistí předání informace OAI VOS FMV.*

3. *Platnost pokynu náčelníka II. S-SNB k zabezpečení informačního toku na II. S-SNB (RNS II. S-SNB č. 16/88) není tímto dotčena.²⁸*

V příloze přípisu se nacházela navrhovaná verze RMV ČSSR **Zabezpečení výstupních informací FMV** z 24. února 1989, avšak v jiné formě:

²⁶ ABS, neuspořádaný materiál. Návrh organizačního řádu VOS FMV, 1989.

²⁷ ABS, neuspořádaný materiál, kr. operativní porady MV ČSSR, leden – březen 1989. Jak vyplývá z poznámek jednoho z příslušníků AO II. S-SNB, byla i zvažována jiná varianta: „Podle pokynu I. NMV ČSSR s. genpor. Ing. Alojze LORENCE připravuje II. S SNB ‚Návrh zásad analytické činnosti v kontrarozvědce‘, které po zvážení by tvořily přílohu k RMV součást rozkazu č. 51/74 [‚Organizace a řídicí vztahy správ Státní bezpečnosti‘].“

²⁸ Přípis náčelníka AO II. S-SNB pplk. ing. M. Třosky (podepsán „za Žák“) „Věc: Zabezpečení výstupních informací FMV – sdělení“, čj. CB-00616/03-89.

*„N á č e l n í k ů m
I., II., III., VI., XII., XIII. S-SNB,
ZS HS PS OSH, SV StB, KS SNB
pro zabezpečení výstupních informací FMV ukládám
s okamžitou platností plnit úkoly vyplývající z příloh.*

*Ministr vnitra ČSSR
Kincl
genpor. Ing. František K i n c l*

Zabezpečení výstupních informací FMV

K zajištění soustavného a objektivního informování nejvyšších stranických a státních orgánů Československé socialistické republiky a služebních funkcionářů federálního ministerstva vnitra o vývoji bezpečnostní situace v Československé socialistické republice

I. S t a n o v í m

1. k zabezpečení informačního toku se zpracovávají:

a/ denní situační zpráva FMV;

b/ tématické rozboru stavu...

c/ čtvrtletní hodnocení bezpečnostní situace v ČSSR

d/ roční hodnocení...

2. výstupní informace podle bodu 1 zpracovává odbor analytiky a informací vnitřní a organizační správy federálního ministerstva vnitra /dále jen ‚odbor analytiky‘/ na základě podkladů určených útvarů a rozesílá je adresátům podle rozdělovníku, uvedeného v příloze č. 2

3. denní situační zpráva FMV obsahuje poznatky o zjištěné závažné nepřátelské činnosti a záměrech protivníka, o přípravách závažných protistátních akcí a další, ve struktuře a obsahu, uvedených v příloze č. 1

4. tématické rozboru...

5. čtvrtletní hodnocení...

6. roční hodnocení...

II. U k l á d á m

1. náčelníkům I., II., III., VI., XII., XIII. S-SNB, ZS HS PS OSH, správy vyšetřování StB, správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, správy SNB hl. m. Bratislavy a Západoslovenského kraje a krajských správ SNB /dále jen ‚KS SNB‘/

a/ zasílat denně do 22.00 hodin /útvary dislokované v Praze kurýrem, útvary mimo Prahu šifrou/ náčelníku odboru analytiky poznatky pro zpracování denní situační zprávy FMV ve struktuře uvedené v příloze č. 1 a to i negativním případě;

b/ náčelníkům XII. S-SNB a KS SNB zasílat poznatky k bodu 2 a 3 přílohy č. 1 současně odboru analytiky II. S-SNB;

c/ zabezpečit, aby postupované poznatky obsahovaly základní náležitosti uvedené v příloze č. 3

d/ zajistit objektivnost denního hlášení, uvést zmocněného funkcionáře, který zprávu podepíše, pokud tak neučiní sám;

e/ poskytnout odboru analytiky na požádání bezodkladně doplnění nebo upřesnění předložené informace;

2. náčelníkům I., II. a III. S-SNB

zpracovávat formou přílohy k denní situační zprávě s návrhem rozdělovníku podrobnější informace k jednotlivým problematikám, osobám nebo jevům, o nichž je žádoucí informovat omezený okruh funkcionářů;

3. náčelníkům útvarů FMV a útvarů podřízených FMV

zpracovávat

a/ vyžaduje-li to vývoj bezpečnostní a vnitropolitické situace tématické rozboru s návrhy dalšího postupu a rozdělovníku a předkládat je náčelníku odboru analytiky...

Čj. OV-00101/A-89

Počet listů: 3

Přílohy: 1/3

V Praze dne 2. 3. 1989“

Příloha č. 1 nesla název **Struktura a obsah „denní situační zprávy FMV“:**

„1. Bezpečnostní situace v ČSSR

- obsahuje stručnou zobecněnou charakteristiku situace v ČSSR, vycházející z analýzy všech poznatků postoupených FMV během 24 hodin /zpracovává odbor analytiky/

2. Nepřátelská činnost

a/ vnějšího protivníka – obsahuje stručnou informaci o podvratných akcích nepřítelů vůči ČSSR a o jeho připravovaných záměrech, včetně podílu diplomatů a cizinců;

b/ vnitřního protivníka – obsahuje informaci o podvratných akcích směřujících k destabilizaci situace v ČSSR, o připravovaných záměrech, o organizačních i akčních opatřeních jednotlivých nelegálních struktur;

- obsahuje informaci o organizačních a akčních záměrech církví v ČSSR (vždy formou zvláštní přílohy);

3. Negativní jevy a poruchy v čs. hospodářství

Informace zahrnuje bezpečnostními prostředky zjištěné negativní jevy při ochraně ekonomiky, případy poškozování ekonomických zájmů ČSSR a informaci o nebezpečí vzniku či vzniklých poruchách v čs. hospodářství (včetně ekologických a jiných katastrof).

4. Názory a nálady obyvatelstva

- Informace stručně charakterizuje bezpečnostními prostředky zjištěné názory a nálady občanů, společenských a politických uskupení na situaci a na přijatá závažná opatření vrcholných stranických a státních orgánů a jejich představitelů v oblasti politiky, ekonomiky, v oblasti sociální a v procesu přestavby hospodářského mechanismu;

- Informace současně zahrnuje i názory diplomatů a cizinců v těchto oblastech.

5. Zahájení a ukončení (návrhem konečných opatření) vyšetřování

závažných případů státobezpečnostní trestné činnosti čs. občanů i cizinců /předkládá SV StB v konkrétních případech/

6. Nejzávažnější kriminální trestná činnost

- přehled vybraných závažných trestných činů, kde se předpokládá značný ohlas obyvatelstva

- trestné činy spáchané příslušníky sovětských vojsk

- trestné činy příslušníků SNB (zpracovává ÚOS podle NMV ČSSR č. 13/1983).“

Příloha č. 2 obsahovala **rozdělovníky pro poskytování „denní situační zprávy FMV“ vedoucím politickým a státním funkcionářům:**

R o z d ě l o v n í k

Pro poskytování „denní situační zprávy FMV“ vedoucím politickým a státním funkcionářům

Rozdělovník č. 1

generální tajemník ÚV KSČ	- + všechny přílohy
prezident ČSSR	- + určené přílohy
předseda vlády ČSSR	- + určené přílohy
předseda Federálního shromáždění	- + určené přílohy

Rozdělovník č. 2

členové a kandidáti PÚV KSČ	- + určené přílohy
tajemníci ÚV KSČ a členové sekretariátu ÚV KSČ	- + určené přílohy

místopředsedové a ministři vlády ČSSR	- + určené přílohy
tiskový mluvčí vlády ČSSR	- + určené přílohy
vedoucí 13. odd. ÚV KSČ	- + určené přílohy
náčelníci centrálních útvarů FMV a KS SNB	- + určené přílohy

Rozdělovník č. 3

ministři vnitra a ŽP ČSR a SSR
vedoucí oddělení ÚV KSČ
předseda ÚKRR KSČ
místopředsedové FS ČSSR
předseda ČNR
předseda SNR
generální prokurátor ČSSR
předseda Nejvyššího soudu ČSSR
představitelé bezpečnostních sborů SSSR, PLR, MLR, BLR, NDR

Příloha č. 3 stanovila **náležitosti poznatků předkládaných do denní situační zprávy FMV:**

„- místo, kde k činu došlo

- čas, ve kterém byl proveden

- osoba a její motivace jednání nebo činu

- výstižný obsah jevu, zahrnující i způsob a prostředek použitý je spáchání

Dále uvést:

- *datum získání informace*

- *hodnověrnost informace*

- *pramen /1 – agenturní, 2 – technika, 3 – oper. pracovník/*

- *pokyn pro nakládání s informací /omezení z hlediska ohrožení pramene/*

- *jaké konkrétní opatření byla přijata“.*²⁹

Přestože směrnice byla poměrně jasná a precizně formulovaná, měla některá analytická pracoviště útvarů Státní bezpečnosti s jejím zaváděním určité problémy. Původní forma svodky „Denní informace č.“, popřípadě „Denní informace č. – výběr StB poznatků“, zpracovávaná analytickým odborem II. správy SNB na základě informací předaných ze správ StB v krajích a XII. správy SNB tak byla 8. března 1989 nahrazena jednotnou formou

²⁹ Pokyn ministra vnitra F. Kincla „Zabezpečení výstupních informací FMV“ z 2. 3. 1989, čj. OV-00101/A-89. Srov. BENDA, Patrik: *Úvod*.

nazvanou – „Denní situační zpráva č.“. Takto vypadala titulní strana nové podoby svodky Hlavní správy kontrarozvědky:

II. správa SNB
Analytický odbor
Čj. CB-077/48/03-89

V Praze dne 8. 3. 1989
Přísně tajné
Výtisk č. 2
Počet listů: 1
Přílohy: 1/3

Denní situační zpráva č. 48/89 ze dne 8. 3. 1989

<u>k bodu 2 a)</u>	0
<u>k bodu 2 b)</u>	viz příloha
<u>k bodu 3)</u>	0
<u>k bodu 4)</u>	0

Náčelník II. správy SNB
za Sámek J.
plk. PhDr. Karel VYKYPĚL

Vyhotovena 4x fotokopie

č. 1 – OAI VOS

č. 2 – DOMO

č. 3 – I. ZNS

č. 4 – ZNS

č. 5 – ZNS.³⁰

Správy Státní bezpečnosti v krajích – například S-StB Ústí nad Labem anebo Brno - poslaly takto strukturovanou šifru:
„cj. [...]

vos fmv
odbor analytiky a informací
druhá správa snb
analytický odbor
praha

vec: denní situační zpráva ze dne 8. 3. 1989 – z a s l a n i,

2. nepřátelská činnost

a) vnějšího protivníka

b) vnitřního protivníka

³⁰ ABS, f. II. S-SNB, DSZ 1989, I-III.

3. negativní jevy a poruchy v cs. hospodářství

4. nazory a nalady obyvatelstva³¹

Přesto i nadále na krajské úrovni existovala forma „Denní informace“, případě další specifické formy (např. „Denní svodka“, „Tematická informace...“). Některé ze svodek obsahovaly rozsáhlé přílohy, jiné byly pouze monotematické atp.

Odbor analytiky a informací VOS FMV průběžně hodnotil kvalitu a množství informací zařazovaných do informačního toku; jedna z těchto analýz (**Vyhodnocení denního informačního toku za období duben - květen 1989**) se sama jako Denní situační zpráva VOS FMV³² č. 62 z 9. června 1989 dostala mezi svodky pro vedení federálního ministerstva vnitra: „V daném období bylo do denního informačního toku předloženo celkem 1249 poznatků a informací, do Denních situačních zpráv FMV (DSZ) zařazeno 591 (47%). Z celkového počtu po linii vnějšího protivníka předloženo 279 (22%), z nich zařazeno do DSZ 172 (v této spojitosti je nutno mít na zřeteli, že plných 54% těchto informací předložila I. správa SNB, t.j. 152, využito 150).

Většina poznatků byla předložena po linii vnitřního protivníka (722, t.j. 58%). Žádný poznatek nebyl předložen k činnosti nebo konkrétním záměrům speciálních služeb protivníka na čs. území. Obdobně neuspokojivá situace je v oblasti kontrarozvědné ochrany čs. ekonomiky (předloženo 123 poznatků, t.j. 9% celkového počtu, využito 26). K názorům a ohlasům obyvatel předloženo 125 poznatků, využito 65.

Na celkové zpravodajské produkci Státní bezpečnosti mají KS SNB v daném období (spolu se správami SNB Praha a Bratislava) podíl 67% (předložily 838 poznatků). Jejich využitelnost do výstupní informace je velmi nízká (necelých 37%).

Pokud jde o negativní hlášení, ze 41 denních podkladů pro DSZ je nízká zpravodajská výslednost nejmarkantnější u KS SNB České Budějovice - 31krát (17krát bez poznatků, 14krát poznatky v plném rozsahu nevyužitelné). Následují KS SNB Ostrava (30krát), Plzeň, Bratislava a B. Bystrica (všechny 28krát negativní nebo nevyhovující podklady). ‚Nejlépe‘ z těchto nepříznivých údajů vyznívá produkce S-SNB Praha a KS SNB Brno (obě negativní nebo nevyhovující celkem 8krát). Pokud jde v této spojitosti o KS SNB Brno, jde o zavádějící údaj, způsobený nízkou náročností při výběru podkladů (předložila nejvyšší počet - 284, avšak využito bylo pouze 63, t.j. 22%).

Z celkového shrnutí (detailní údaje v příložených tabulkách) jsou patrné zejména následující základní nedostatky:

- nízká využitelnost prezentovaných poznatků, plynoucí z nedostatečné náročnosti při jejich výběru do denních podkladů DSZ odpovědnými funkcionáři součástí;

- celkový nedostatek informací o nepřátelské činnosti protivníka na daném teritoriu (převažuje neznalost situace nad tím, co je a mělo by být známo);

³¹ ABS, f. II. správa. Denní informace Plzeň, Ústí n/Labem, Brno, 1989.

³² K podobě DSZ VOS FMV srov. BENDA, Patrik, Úvod, s. 17–18.

- absolutní absence poznatků o nepřátelské činnosti vnějšího protivníka na čs. území, zejména konspirativní činnosti speciálních služeb a jejich agentury (na tomto úseku jsou znalosti kontrarozvědky dlouhodobě nulové);

- téměř absolutní absence poznatků po linii kontrarozvědné ochrany čs. ekonomiky (jsou prezentovány převážně neověřené informace agentury, zavádějící kontrarozvědku do posuzování problematiky, jež jí nepřísluší, t.j. do oblasti ekonomických, popř. obchodních problémů); nejsou získávány a patřičným, bezpečnostním přístupem posuzovány poznatky o negativních jevech ve smyslu I. hlavy trestního zákona - záškodnictví, sabotáž; nejsou důsledně objasňovány příčiny mimořádných událostí, motivace pachatelů atd.

- z prostředí vnitřního protivníka a nepřátelské činnosti církví převážně nejsou získávány poznatky o konspirativní činnosti tam, kde jde o nová seskupení (téměř všechny tzv. nezávislé iniciativy, u většiny nejsou známy předem záměry atd.) - u církví převažují poznatky z území SSR (obecné, v nepříliš vysoké kvalitě), na území ČSR se až na výjimky poznání soustřeďuje do prostředí římskokatolické církve v Praze, což nestačí.

V souhrnu uvedené (i další) nedostatky představují závažný problém, nejmarkantněji se projevující na úseku agentury a důvěrnické sítě - kontrarozvědka reaguje nepružně a v důsledku toho nemá do současné doby vytvořeny potřebné agenturní pozice v nově vzniklých a vznikajících uskupeních vnitřního protivníka. Není tak plněn základní úkol (uloženo PÚV KSČ v roce 1988) a poslání kontrarozvědky. V této spojitosti jsou nejzřetelnější příčinou stereotypně uplatňované, situaci neadekvátní koncepční přístupy řízení kontrarozvědné práce.“

Přiloženy byly následující tabulky:

Podklady útvarů, předložené a využité ke zpracování v DSZ FMV /duben - květen/ ³³										
Součást	CELKEM		Vnější		Vnitřní		Ekonomika		Názory	
	před.	využ.	před.	využ.	před.	využ.	před.	využ.	před.	využ.
I. správa SNB										
I. správa SNB	163	159	152	150	10	8	-	-	1	1
II. správa SNB	149	80	18	8	98	58	15	4	19	10
III. správa SNB	83	35	5	-	52	18	-	-	26	17
XII. správa SNB	30	19	-	-	21	14	3	2	3	3
ZS HS PS OSH	8	3	2	1	6	2	-	-	-	-
Správa vyš. StB	8	4	1	-	6	4	1	-	-	-
S-SNB Praha	90	59	8	6	77	52	2	-	3	1

³³ ABS, Denní situační zprávy VOS FMV, červen 1989.

Č. Budějovice	36	11	5	1	21	9	3	-	8	1
Plzeň	43	16	10	1	28	12	4	2	1	1
Ústí nad Lab.	88	35	7	-	68	30	10	3	3	2
Hradec Králové	78	32	1	-	50	23	16	3	11	6
Brno	284	63	50	2	165	49	45	4	25	8
Ostrava	28	15	1	-	18	12	7	2	2	1
S-SNB Blava	57	17	57	17	30	9	7	4	9	3
Banská Bystrica	50	20	50	20	32	12	6	2	7	5
Košice	54	23	54	23	40	16	4	-	7	6
CELKEM	1249	591	279	172	722	328	123	26	125	65

Přehled negativních hlášení a případů přeložených, v plném rozsahu nevyužitelných poznatků teritoriálními součástmi za duben a květen – z celkového počtu 41 DSZ			
Součást	Počet negativních hlášení	Zaslány informace nevyužitelné do DSZ /výslednost negativní/	Ze 41 DSZ Celkem
StB Praha	4	4x	8x
StB Č. Budějovice	17	14x	31x
StB Plzeň	16	12x	28x
StB Ústí n. Labem	7	9x	16x
StB Hradec Králové	8	15x	23x
StB Brno	-	8x	8x
StB Ostrava	25	5x	30x
StB Bratislava	14	14x	28x
StB B. Bystrica	15	13x	28x
StB Košice	8	15x	23x

Přestože kvalitu „dobývaných“ informací³⁴ bude v delším časovém horizontu ještě nutné podrobit důkladnému rozboru, některé teozovité závěry lze vyslovit již dnes. S výkyvy kvality v informačním toku se příslušné analyticko-informační útvary Státní bezpečnosti a federálního ministerstva vnitra potýkaly až do posledních dnů své činnosti. Neznamená to však, že operativní útvary politické policie nebyly schopny získávat informace, které pomáhaly totalitnímu režimu přežít i v období rozsáhlé vnitropolitické i zahraničněpolitické krize. To spíše naopak. Díky poměrně rozsáhlým znalostem se Státní bezpečnosti dařilo svými vlivovými a represivními opatřeními odsouvat nadcházející společenský střet až za únosnou mez. Ještě během největšího ohrožení komunistického systému v Československu po 17. listopadu 1989 však byly operativní útvary Státní bezpečnosti schopné podávat

³⁴ ŽÁČEK, Pavel: Iluze a realita: Poslední pokus o reformu Státní bezpečnosti, in: *Securitas Imperii* č. 3/1996, s. 14.

překvapivý výkon a naplňovat tak informační tok kvalitními a včasnými informacemi.³⁵ I ty však postupně řídly, až skončily spolu se sovětskou formou politické policie.

Ještě předtím však 28. listopadu 1989 v podstatě již odstupující ministr vnitra ČSSR František Kincl rozeslal náčelníkům správ Státní bezpečnosti následující dopis:

„Vážený soudruhu,

v souvislosti se současným vývojem vnitropolitické situace Tě důrazně žádám, abys přísně dodržoval zásady, stanovené pro práci s denními situačními zprávami a jejich využívání.

Denní situační zprávy jsou určeny pouze pro funkcionáře vrcholných stranických a státních orgánů, vedení FMV a náčelníky, případně další služební funkcionáře centrálních a krajských správ SNB podle stanoveného rozdělovníku. Je proto nepřípustné seznamovat s jejich obsahem další osoby, zejména mimo resort.

Se soudružským pozdravem“³⁶

V polovině prosince 1989 již bylo všechno jinak. Některé operativní informace ve formě Denních situační zpráv VOS FMV i nadále dostávali členové „vlády národního porozumění“, včetně těch, kteří těsně předtím opustili kotelny. Ale to je již jiná kapitola našich dějin.

3. ZÁVĚR

Na základě výše uvedených informací je možno rekonstruovat ústřední informační tok Státní bezpečnosti v podobě z roku 1989. V průběhu schůzkové činnosti se spolupracovníky (Pramen 1), ale i jiné agenturně-operativní činnosti včetně využívání zpravodajské techniky (Pramen 2) a sledování (Pramen 3; a to včetně hlášení řadových příslušníků SNB), vznikaly primární podklady formalizované do požadované podoby prvního stupně informačního toku.

³⁵ Srov. *Securitas Imperii* č. 6-I, 6-II, 6-III/2000.

³⁶ Dopis ministra vnitra ČSSR Františka Kincla z 28. listopadu 1989, čj. OV-039/A-89. Výtisk č. 14 byl určen náčelníku správy vyšetřování StB plk. JUDr. Ondreji Tomkovi. Se vztahem k informačnímu toku po 17. 11. 1989 byl nalezen ještě průpis číselného kódovníku, podle nějž zjevně byly nejenom analyticky II. správy SNB psány poznámky na jednotlivé svodky:

„1 – OF – KOMPRO (kompromitující materiály vůči OF a na OF)

2 – Negat. čin. – OF (negativní, protispolečenská činnost OF)

- CH 77 jednání obecně

3 – POLITIZACE OF

4 – KOMPROMITACE – SNB (materiály, které kompromitují SNB ze strany OF a dalších)

5 – LIDOVÉ NOVINY

6 – SEBEVRAŽDA

7 – ÚTOKY NA - OF /negativní činnost, které mohou

- FŽUK /využít ostatní organizace a

- KSC /seskupení

10 – ORGANIZÁTOR STÁVKY

11 – POŽADAVKY – OF

- stávkových výborů

- atd.

13 – ORGANIZÁTOR OF

14 – POZITIVNÍ JEDNÁNÍ

15 – VÝBUCHY, VÝHRŮŽKY

16 – EKO. NEGATIVNÍ

17 – MUNH.“

ABS, kr. II. S-SNB, Inf. o poznacích StB charakteru, 1989, II–VI.

Řídící orgán na schůzce se spolupracovníkem přebíral informace ve formě písemné či ústní zprávy. Ústní zprávu si mohl příslušník StB podle okolností a potřeby zaznamenat ještě v průběhu schůzky nebo zachytit nahrávací technikou či zaznamenat po jejím skončení. Na úřadově operativní pracovník vyhotovil záznam o schůzce s tajným spolupracovníkem (tzv. agenturní záznam), který před založením do svazku TS předal k informaci svému nadřízenému. Pokud byly získány poznatky „*státněbezpečnostní povahy*“ navrhl příslušnému služebnímu funkcionáři jejich zařazení do informačního toku.³⁷ „Tok informací byl upraven tak, že tyto byly předkládány náčelníkovi oddělení, který rozhodoval, které z nich budou předloženy náčelníkovi odboru, a rovněž ten vyhodnotil, co zůstane na odboru nebo co bude předloženo vedení správy nebo jejím prostřednictvím ještě výš.“³⁸

Tento proces probíhal na všech útvarech Státní bezpečnosti, tj. obvodních i okresních odděleních StB, odborech krajských i centrálních součástí. Stanovení funkcionáři správ StB v krajích předkládali výsledky agenturně-operativní činnosti svých útvarů zpracované podřízenými analytickými úseky nejenom k informaci centrální součásti (II. správy SNB), ale od 8. března 1989 také přímo odboru analytiky a informací VOS FMV. Analytický odbor hlavní správy kontrarozvědky SNB např. po 1. – 12. operativním odboru požadoval předání získaných informací do 16.00 hod. každého pracovního dne; důležité poznatky získané později přebíral službu konající příslušník. Příslušné útvary Státní bezpečnosti (I. – III., VI, XII., XIII. správa SNB a správy vyšetřování StB), včetně správ StB v krajích SNB a zpravodajské správy HS PS OSH však musely informace určené do Denních situačních zpráv postoupit odboru analytiky a informací VOS FMV do 22.00 hodin každého operačního dne.

Na základě stanovených kritérií zpracoval OAI Denní situační zprávu FMV, kterou podle rozdělovníků rozesílal představitelům komunistické nomenklatury. Zajímavým – i když nikterak překvapujícím - faktem je, že kromě vedení federálního ministerstva vnitra obdržel všechny přílohy DSZ FMV pouze generální tajemník ÚV KSČ.

[...]

³⁷ ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*, s. 40.

³⁸ Svědectví zástupce náčelníka II. S-SNB pplk. ing. Miroslava Chovance, in: ŽÁČEK, Pavel: *Iluze a realita*, s. 17.